DE AESTV VOLATICO

DISSERTATIO INAVGVRALIS MEDICA
QVAM
SVMMI NVMINIS AVSPICIO
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DOMINO
FRIDERICO
MARGGRAVIO BRANDENBVRGI BORVSSIAE
SILESIAEQVE DVCE RELIQVA BVRGGRAVIO
NORIMBERGAE RELIQVA
CIRCVLI FRANCONICI SVPREMO CAMPI MARESCHALLO
ET TRIVM LEGIONVM ATQVE COHORTIVM PRAEFECTO

EX DECRETO GRATIOSAE FACVLTATIS MEDICAE
PRAESIDE

D. HENRICO FRIDERICO DELIO
SERENISS. MARGGRAV. BRANDENB. CVLMB. CONSILIAR. AVL.
MEDICINAE PROFESSORE PVBLICO ORDINARIO
ACADEM. IMPERIAL. NAT. CVR. SODAL.

PRO LICENTIA
SVMMOS IN MEDICINA HONORES
LEGITIME OBTINENDI
PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI
SVBMITTIT

IOANNES CASPARVS VEIELMANNVS
VLMA SVEVVS.

D. IAN. MDCCLIIII.

ERLANGAE
ELEMENTIS IO. DIET. MICH. CAMERARII ACAD. TYPOG.

HEBENSTREIT

Carm. de homine ſano et aegroto. p. 185.

Vt reſiſtentes ſunt plus minusue liquores,
Vt fuerint acres plus forte minusue liquores,
Sic quoque vis cordis, niſu, maiore, minore,
Ingruit, et vitae luctando deſtruit hoſtem.

VIRIS
PERILLVSTRIBVS GENEROSISSIMIS
MAXIME STRENVIS
MAGNIFICIS PRAENOBILISSIMIS
AMPLISSIMIS PRVDENTISSIMIS
S. R. I.
ILLVSTRIS ET LIBERAE REIPVBLICAE
VLMENSIS
PROCERIBVS
DOMINIS
DVVM VIRIS
CONSVLIBVS
ET
RELIQVIS INCLYTI SENATVS
MEMBRIS
LONGE AMPLISSIMIS
TAM MAIORVM QVAM PROPRIO
VIRTVTVM AC DIGNITATVM
SPLENDORE
MAXIME CONSPICVIS

PRVDENTIA CVRA AC VIGILANTIA
DE
REPVBLICA SVMME MERITIS

PATRIAE PATRIBVS

PATRONIS SVIS GRATIOSISSIMIS
IN DEBITAE OBSERVANTIAE ET COMMENDATIONIS SIGNVM
HANC DISSERTATIONEM INAVGVRALEM
TAMQVAM STVDIORVM SVORVM PRIMITIAS
CVM OMNIGENAE PROSPERITATIS VOTO
EA QVA PAR EST ANIMI SVBMISSIONE
OFFERT ET DEDICAT

MAXIMORVM NOMINVM

Cultor deuotiſſimus
Ioannes Caſparus Veielmannus

DE AESTV VOLATICO.

§. I.

Bruma recurrente, hoc, quo de condendo opuſculo deliberamus, tempore, varia eſt ſanitatis conditio. Aëris partim inconſtantia turbidi ſerenique coeli viciſſitudines, conſtans partim frigus, vario humana corpora mutat modo. *Frigus* hybernum praecipue damnant multi, ſenſibilem cutim, tendines, membranas adfici, coagulari humores, conſtringi poros, retardari ſeet excretiones, retineri impuritates, adeoque longam morborum ſeriem oriri inde, credunt. Neque ea prorſus negamus. Largimur potius horum malorum in otioſis, minus adſuetis, teneris, imbecillibus, prouentum. Sed ſatis eos felices, ſi commoda noſſent, quae frigus infert! Praeter enim alia, et quod nociuam pu-

tredinem auerruncet, restituit frigus etiam, quod *aër calidus* saepe sufflaminat, et non raro aufert, debitam scilicet solidarum partium tensionem eorumque robur; cum contra, aëre tepente, torpida et languida corpora, functionumque successus minus ordinati reddantur.

§. II.

Inter varias autem aegritudines, quibus mortales hyberno tempore se adfici queruntur, paradoxam quandam *caloris sensationem* multi referunt, eo magis forte mirandam, quo magis igneae corporis humani partes, physica lege, in frigidiorem auram transire, et sic *ipsius frigoris sensationem* producere soleant; sed et alio quoque tempore adficiuntur. Scilicet *subito* se *incalescere* dicunt, ita vt iste *calor* simul *ingratus*, et *plerumque cum palpitatione cordis*, *angustia praecordiorum*, *respiratione plus vel minus difficili*, aliisque ingratis concomitantibus sensationibus, iunctus sit. *Breui* autem aestum ad statum vtcunque naturalem redire referunt, post incerta interualla autem eandem scenam ludente, ita vt mox palleant et horreant, paulo post repentino rubore iterum ardeant. Φλογωσιν, a φλεγω ardeo, incendo, iam nuncupant, quo verbo veteres autem praesentem adfectum minus appellitare solebant. V. *infra* §. 4. Aestvm volaticvm communiter medici vocare solent, quos quidem in allegatione variorum morborum symptomatum satis occupatos, vt aestus volatici mentionem faciant, minus autem in descriptione, explicatione, diiudicatione et solida curatione sollertes deprehendimus. Nostri adfectum vocant: *Fliegende* vel *fliehende*, *jähe*, etiam *aufsteigende Hitze*.

§. III.

§. III.

Nonnulli aeſtum volaticum, qui breui diſparet, per omne corpus ſentiunt, eoque quaſi ſuffunduntur. Aliis haec vel illa pars repente calet. Multis facies ſubito cum calore rubet. *Sie ſehen auf einmahl gantz cramoiſi aus.* In aliis genae tantum coccineo colore pictae apparent. Collum aliis turget. Aliis mitior et tolerabilis, aliis vehementior et moleſtiſſimus caloris ſubitanei gradus eſt. In elegantiori ſexu maxima pars pectoris ſubito rubens aeſtum volaticum prodit. Alii praecordia, hypochondria ſola alii, feminae praecipue infimum ventrem repente incaleſcere conqueruntur. Nonnulli ſimul tantos experiuntur anguſtias, ac ſi grande facinus commiſiſſent: alii mali quid timent, quod immineat. Neque artus ſubitanei caloris expertes ſunt. Vertigines vna alii accuſare ſolent. Alii ob praecordiorum anguſtiam, interceptamque reſpirationem, confeſtim veſtimenta laxare vel reiicere ſatagunt. Inquieti et anxii ſub hoc ſtatu aegroti ſunt, ſuspirant. Pulſus communiter inaequalis creber et celer, interdum magnus, breui languidus.

§. IIII.

Conuenit quidem phlogoſis cum *eryſipelaceis pathematibus*, in quibus non tantum repentinos calores accuſant, ſed inflationes etiam incertae magnitudinis ſunt, nec vno tenentur loco, huncque ſaepiuſcule mutant, qua de cauſa *ignem ſacrum*, *currentem*, noſtri *den Rothlauf*, *das Flugfeuer*, vocant. Sed quo minus ad eryſipelas aeſtum volaticum referamus, ipſa eryſipelatis hiſtoria vetat, qua docemur, ſtaſin vel ſtagnationem ſeri, ſaepiuſcule ſanguinearum particularum in cutis ſpiraculis, vaſisque exhalantibus in eryſipelate ſubeſſe, quae ſtagnatio irritationem,

haec congestionem et febriculam producit. V. PLATNER *instit. chirurg.* §. 166. Aestum volaticum vero *non semper* stagnatio in eo loco qui rubet et calet antecedit. Deinde quoque non tam cito ac phlogosis nostra erysipelas disparere solet. Interim notare adfectum singularem iuuabit, quo sexus sequioris praecipue subiecta corripi solent. Scilicet, vix mutato reliqui corporis calore, in facie, collo, pectore, manibus, in femore, subito surgunt maculae rubellae, crucigeri, grossi magnitudine, quarum efflorescentiarum praesentiam coniunctus ardoris et titillationis sensus statim prodit, vnde: *es beisst wie Saltz*, loqui consueuere. Breui autem disparent. Has forte *roseolas saltantes* appellaueris. De labiorum nariumque efflorescentiis, in acuto et chronico statu per varias caussas erumpentibus, et varias prognoses determinantibus, nunc quoque non loquimur, quippe quae licet fere subito et cum calore efflorescant, longioris tamen durationis, quam phlogoses sunt, et vt plurimum in maiorem, vel minorem suppurationem abeunt, crustamque dein formant, quales exitus ad phlogosin itidem minus spectant. Alii obueniunt cutis morbi, in quibus non tantum calor ingratus et transiens obseruatur, sed in quibus etiam volatica loci mutatio obtingit, e. g. *herpes*, *serpigo*. Neque negamus, ob materias acres et irritantes in hisce adfectibus conciliari adfluxum, et auctum calorem. Sed latioris ambitus est ipsa phlogosis. Hinc minus a partibus veterum stamus, qui *phlogosin* pro *phlegmone* inprimis habuerunt, et efferuescentiam et dispositionem flammeam omnem ita in genere vocarunt. Cf. FOREST. L. I. *obs. chir. 4. Schol.* An HIPPOCRATIS ἐπιφλωγισμα praesentem aestum volaticum denotet, quoque dubitamus, quum, ipsum potius erysipelas eum subintelligere, magis videatur.

§. V.

§. V.

Qui inter *febres* referre phlogosin satagunt, minus accurate agere videntur. Consueuere quidem multi, *febrem*, calidae intemperiei morbum, et *calorem praeternaturalem* corporis humani appellare. Quam minus adaequata autem haec definitio sit, cum nimis lata sit, nec integram febris notionem exhauriat, non huius loci est vberius expendere. Cum autem in febribus inuasionem, statum, declinationem, periodum, typum praecipue, considerare oporteat, *p. princ. patholog.* ea omnia autem in aestu volatico minus euidentia sint, ad febrium classem eumdem referre debere non videtur. Hinc quoque purpuram sic dictam *Scarlatinam* et *vesiculares* febres, quippe cum continuo magis aestu iunctas, cum aestu volatico non confundendas esse merito iudicamus. Si quis autem *motibus febrilibus* eumdem adnumerare velit, non adeo contradicentes nos habebit.

§. VI.

Considerantibus nobis *subiecta*, quae aestus volaticus vrget, varia omnino sese offerunt. Primo autem diu pro *scorbuti* symptomate vel signo reputatus est, cum subitaneus et momentaneus feruor scorbuticis soleat esse familiaris. Deinde *phtisicis* et *becticis* praeter istum calorem, qui apud eos in consuetudinem iam abiit, etiam sub orthostadia, quantula ea esse potest, satis molestus est. In primis autem in longam illam signorum et ingratarum sensationum seriem refertur, quam enumerare quotidie audimus *hypochondriaco* et *hysterico* laborantes *malo*, et hoc quidem in simplici adhuc et recenti, magis tamen in eo, quod adultum iam et confirmatum est. Hinc qui et lautae diaetae et *vitae sedentariae deditι* sunt, et *viscerum infarctibus* et *scirrhis*, renum et vesicae

calculo,

calculo immo *arthritide*, eiusque ſpeciebus, *iſchiadico malo*, *podagra* cet. nec non *flatulentia*, itemque *atrophia* et *vermibus* laborant, communiter phlogoſes vna accuſant, *Poſt paſtum* porro multi obſeruant, ſicuti et nonnulli poſt *caffee* potus vſum eodem corripiuntur. Et *grauidis* ſaepenumero eſt familiaris.

§. VII.

Malae conſcientiae ſignum, repentinam erubescentiam, eſſe contendunt, ita vt ex illo:

heu quam difficile eſt, crimen non prodere vultu!

argumentari, et, *ſaluam rem eſſe*, ſi quis, cum de illo agitur, *erubescat*, concludere liceat. Sed mitiores in iudicando eſſe malumus, ita vt id quidem, praecipue in morſibus conſcientiae taciturnis, Ps. XXXII. 3. nec non in variis caſibus, vbi confitentem reum optamus, non negemus; ſed vniuerſaliter verum, et in *caſibus* praecipue *medico forenſibus*, vbi de *indiciis* agitur, ita nude adplicandum non eſſe, tantum adfirmemus; ſiquidem ex aliis *animi pathematibus*, v. g. *gaudio*, *verecundia*, *pudore*, *ira*, *furore breui*, *miſericordia*, *terrore*, calore ruboreque ſuffundi multos videamus. Excandescunt cum anguſtia alii, qui ex *ſenſibilitate indiuiduali*, quam perperam idioſyncraſiam vocant, a variis, in conſpectum ſubito productis, abhorrent, v. c. caſeo, beta rubra, feli, humano ſanguine *cet.* qualia ſaepiuscule tantopere, et ad ſudoris vsque expreſſionem, ſentire valent, vt, licet non ſemper videant, tamen earum rerum praeſentiam vel viciniam vere iudicare valeant. *Aeſtum capitis* praecipue ſentiunt, qui odioſas vel intricatas res difficilesque tractare enodareque coguntur, vel querelis aures, aliis negotiis diſtracti commodare, reſponſionesque aegre ferre debent. Hinc ſaepius audimus:

Einem

Einem den Kopf ganz vvarm machen. Repentina *negotiorum* ſuſceptio, dum, vbi *vix coeptum conſilium* eſt, in noua fert animus, cum repentino feruore iuncta eſſe ſolet, vnde in nouarum, inconſuetarumue rerum praecipue ordinatione et exſecutione, quod *principium ferueat*, ſaepe obſeruamus. Et *rhetores* et *poetae*, et in disputationibus acriter pugnantes, variam dum

- - - *mens agitat molem*,

- - - *vt ſpecioſa dehinc miracula promant*,

perſaepe repente caleſcunt. Huc vagus et inconſtans forte referendus eſt *aeſtus iuuenilis*, et eorum, qui, vt in prouerbio eſt, primos motus non habent in potentia.

§. VIII.

Naturalis corporis humani *calor* particularum ignearum motum ſupponit, quarum ſeparatio, ſeu liberatio a contactu, quem inter ſeſe et cum aliis partibus habent, tum eſt neceſſaria. Hanc liberationem, et actionem, quae ſequitur, duplici fieri poſſe modo iudicamus. *Primo* enim auctus particularum ſanguinearum, quas minus adaequate *globulos* ſanguineos vocant, cum irregularem, polyedram, ſphaeroideam ſaltem, earum figuram microſcopia aperte monſtrent, motus inteſtinus attritum et frictionem inter ſe inuicem et ad vaſorum latera producit, quae motu vaſorum tonico, et inde pendente ſanguinis progreſſiuo, porro praecipue actuatur. Inde euoluuntur igneae particulae et liberantur. Igneas autem particulas ſanguini ineſſe conſtat, ſi ſulphuream et inflammabilem eius indolem ſatis notam conſideramus. Adiuuat attritum et frictionem ſatis fortis pulmonum in ſanguinem, qui omnis per eosdem traiicitur, actio, V. Cl. HALES *Haemaſtatic. edit. germ.* p. 86. 88. DE HALLER *phyſiol.* §. CCCIII. quod praeter peculiarem ſanguinis conſtitutionem, qua ſecundum LEVWENHOEKII obſeruationes, aquatilia plus ſeri, minus rubicundarum

particularum, alant, magna ex parte ex eo videre eſt, quoniam animalia marina, niſi duobus cordis ventriculis gaudeant, et notabilem hinc ſanguinis in pulmonibus patiantur alterationem, frigent. *Deinde* ſalium, inprimis vrinoſorum, actionem in ſanguinis particulas ſulphureas, indeque pendentem diſſolutionem, ignearumque liberationem, dum calor actuatur, minime excludimus. V. *ill.* HAMBERGERI *phyſiolog.* §. 34. 37. et EIVSD. Diſſ. *de calore humano natural.* Ita conbinantes phaenomenorum rationes vix errabimus. V. ill. PRAESID. *animadu. de irritabilitate* §. XIV.

§. IX.

Hunc naturalem, et C. H. proficuum, calorem homines, quibus ineſt, vix ſentiunt, ad minimum, commode ferunt. *Praeternaturalis* autem calor ingratum exhibet et moleſtum *aeſtus* ſenſum. Auctae ergo omnes conditiones §. 7. calorem praeternaturalem generant. Praeter autem ea non excludenda alia quoque cauſſa videtur. Scilicet ardoris ſenſum etiam experimur, quando *nerui*, ſenſus organa, certo modo exſtimulantur. Sic v. c. applicata ſeptica, peregrina in vulneribus, vlceroſa acriſue materia, integumento orbata cutis, irritatio a calculo, pruritus, variaeque externae laeſiones, cet. caloris ſenſum producunt, licet in principio ignearum particularum liberatio non adeſſe videatur, quae tamen ob ſenſationem et irritationem, a ſequente *congeſtione* verſus irritata loca actuatur.

§. X.

Sed de ſubitaneo calore praeternaturali, et per breue tempus durante, loquendum nobis eſt, et demonſtrandum, quo

pacto

pacto *aestus* hic *volaticus oriatur*, et vnde iterum *euanescat*. Atque hic vtique partium fibrosarum et motus sanguinis progressiuus, vtplurimum particulariter auctus, et inde pendens particularum sanguinearum rapidior motus, hinc ignearum citior liberatio in censum veniunt.

§. XI.

Quando progressiuus sanguinis motus §. 8. concitatior est, aut *stimulus*, vel *dolor*, aut impedimentum aliquod subest, quod vrgeat fortiorem cordis et vasorum motum, saepiuscule ad id remouendum; aut nimis resolutus et fluxilis admodum sanguis rapidiorem eiusdem et faciliorem motum concedit; aut denique ex animi statu vario et repraesentatione boni vel mali, quatenus id vel verum est, vel fingitur, oriuntur vehementiores motus, quibus vel ingratum remouere, vel cum grato vniri cupit. V. BOERHAAV. Instit. med. §. 573. et *Praelect.* Tom. IIII. p. 448. 449. Quodsi itaque impedimentum aliquod subest, quod debitam sanguinis circulationem remoratur, tum ex maiore nisu et actione versus id, quod impedit, ex caussis §. 8. 9. oritur maior ignearum particularum euolutio et liberatio, et si impetus vrgeat, et vehemens fuerit motus, *aestus*. Hic autem, si cedit impedimentum, et sic tollitur caussa morbi, tollitur quoque. Hinc breui transit, et *aestus* fit *volaticus*, qui vero denuo sentitur, si denuo conditiones, quibus actuatur, adsunt, et iterum cessat, cessante labore qui propter obstaculum geminauerat, aestum. Ita quoque cum aliis modis, quibus aestus hic maris microcosmici, absque ordine, concitatur, comparatum esse iudicamus. Stimulo omni, qui vel fibrarum oscillationem et

 tonum,

tonum, vel ſanguinis inteſtinum motum augebat ſubacto vel ceſſante, ceſſabit eiusdem effectus, praeternaturalis calor. Tranquillo iterum et ſedato animo, vel potita re, quam appetebamus, vel abacta, quam auerſabamur, vel exantlata, quam moliebamur, miteſcit, qui ſubito ortus erat, aeſtus. Si ob actuandas nonnullas ſe- et excretiones §. 6. 12. 15. 17. auctiores motus, eorundemque effectus, volaticus aeſtus, oriuntur, ceſſat etiam, ſecuta ſecretione et excretione, vrgens labor. Hinc apud eos, qui prae triſtitia et moerore lacrymare queunt, faciliorem aeſtus et anguſtiae tranſitum obſeruamus, dum

expletur lacrymis egeriturque dolor.

Et illi, quos curae angunt atrae, quibus hoc vel illud, quod animo voluunt, verbis exprimere datur opportunitas, leuiora experiuntur. *Es vvird ihnen ganz leicht ums Herz, vvenn ſie etvvas von ſich ſagen können.*

§. XII.

Inter potiores aeſtus volatici cauſſas, et liberioris ſanguinis impedimenta, *obſtructio* vaſorum ſanguiferorum, ſeu potius, cum illa et vera non admodum ita frequens ſit, vt creditur, *ſtagnatio*, numeranda eſt. Haec faciliori negotio euenit, praeſente *plethora* et inde pendente *ſanguinis ſpiſſitudine* et *ſecretionum languore*. In hac enim difficilior tranſitus per vaſa, eorundem maiorem actionem deſiderat. V. Excell. PRAESID. Diſſ. *de vena caua plena malorum*. §. 8. 9. 10. Hinc oritur effectus, concitatior humorum motus, calorem maiorem producens. Hinc plethoricis et ſpiſſitudinariis ſatis familiaris volaticus aeſtus eſt. Ob ſtagnationes et obſtructiones, et inde ortam reſi-

ſtentiam oritur maior cordis et vaſorum reactio et impetus, et celerior motus per reliqua vaſa libera. Hinc maior attritus particularum ſanguinearum inter ſeſe, et ad vaſorum latera. V. BOERHAAV. *de cogn. et cur. morb.* §. 120. VAN SWIETEN *commentar.* T. I. p. 648. Ex maiori actione in vaſa oritur eorundem dilatatio, et ad nouam contractionem ſtimulus, adeoque ex earundem noua actione motus nouus progreſſiuus et inteſtinus, et *calor celer.* Hyeme humores ſpiſſeſcere augerique plethora ſolet. Hinc *p. demonſtr.* hyemali tempore, aeſtus volaticus ſatis frequens eſſe poteſt, §. 1. 2.

§. XIII.

Cel. DE SAVVAGES, licet calorem ab attritu deriuet, *diſſ. de inflamm.* p. m. 261. et not. ad HALES *haemaſtat.* p. 114. et 87. tamen ex obſtructione nequaquam velociorem motum et auctum calorem deriuandum eſſe, ſtatuminare videtur l. c. p. 260. 261. et ad HALES. 132. ex eo potiſſimum, quia obſtructis partibus decreſcat actio earum, et pereat, ob maiorem inertiam, noui irruentis fluiti impetus, et oriatur potius frigus. Paradoxa videtur ſententia. Sed, quod pace *cel.* et *acutiſſimi Viri* dixerimus, inter ipſum obſtructionis locum, de quo fere dicta valere poſſint, et inter reliquarum liberius agentium partium, ex hac reſiſtentia ortam, nouam actionem, vel congeſtionem, §. 9. diſtinguendum nobis eſſe videtur. Hanc et ſaepiuſcule factam per eam obſtructionis reſerationem, quam liberior circulus excipit, ipſamque liquidorum per vaſa adhuc libera redundantiam putamus, ex qua determinetur celerior humorum motus, et, qui inde ſequitur, aeſtus volaticus. Neque autem ſola ſubitanea circuli celeritas actutum aeſtum

volaticum comitem habet. In frigore enim febrium intermittentium etiam adeſt celeritas, ex pulſu cognoſcenda. Sequitur autem aeſtus, liberatis partibus, quorſum congeſtio directa erat.

§. XIV.

Egregie dicta *hypochondriaci* et *hyſtericae* confirmant. Tales praecipue qui ſpiſſos alunt humores, vel iam infarctibus et ſcirrhis, praeſertim lienis et hepatis, laborant. Conf. cel. IVNCKERI *therap. ſpecial.* p. 351. GOHL. *prax. clin.* p. 233. quibus iunge LOMMIVM *Obſ. medic.* p. m. 64. qui de ὑποχονδριακῇ et melancholia laborantium *praecordiis* aſſerit, quod *interdum calore ferueant*, quique in repentlnis humorum in praecordia confluxionibus pulſum maxime inaequalem, vti in vaſorum obſtructionibus, et ſi aliqua re impedita oppreſſaque natura eſt, oriri, recte iudicat p. 284. In his enim lentor cruoris et saepiuscule ſtagnationes in visceribus abdominalibus expoſcunt citatiores motus. *Volaticum* autem *aeſtum* ex ſecuta etiam ex hisce motibus ventilatione et liberatione, et expeditione eius, quod ſtagnauerat, deducere poſſumus. In primis, praeſertim apud eos, qui vitam ſeſſilem et meditabundam agunt, et diluendo ſanguini per potum ſufficientem minus vacant, maior ſanguinis ſpiſſioris copia, tali ratione ad venam cauam et per eam ad dextrum ſeu anteriorem cordis ventriculum delata, nouum ſtimulum ſuppeditat, ex quo cor, ſtimuli impatientiſſimum, palpitet, et nouiter fortius agat. Inde ſequitur maior ſanguinis frictio et aeſtus, tamdiu durans, donec diſſipatus, diſcuſſus et aequaliter diſtributus fuerit redundans ſanguis. Minime autem haec ita interpretanda eſſe volumus, ac ſi omnem mali hypochondriaci et hyſterici cauſſam in ſanguinis ſpiſſitudine ſolum pone-

poneremus. Ex variis etenim caussis illud pullulare apprime nouimus, inter quos et saepiuscule nimiam humorum tenuitatem et neruorum *peculiarem sensibilitatem*, quam *erethismum* iam vocant V. Cl. de SAVVAGES *pathologiam methodicam*, p. 59. 60. merito referimus. Hae autem etiam aestui volatico ansam praebent, §. 8. 9. et eo facilius, quo magis in hoc polymorpho malo, plerumque non vnum abdominalium viscerum patitur, et exinde *ex intercostalis* et *vagi neruorum paris*, haec viscera perreptantis, pressione, tensione, stimulo, velociores et aliarum partium motus oriuntur.

§. XV.

Eadem fere ratione *haemorrhagicae congestiones* variae phlogoses inducunt. Siue enim narium haemorrhagia, siue haemoptysis, siue haemorrhoides, siue menstruus feminarum fluxus aut instant, aut minus rite, vel plane non, succedunt, ex impedito, tum subito aucto, motu, nunc facies rubet, nunc respiratio difficilis et pectus calidum est: his praecipue abdomen feruet: qualem cum variis spasticis contentionibus iunctum adfectum pro motu vteri locali, *la matrice se remue*, falso saepe habent.

§. XVI.

Sed et ipse diuturnus sanguinis aestus nouum secuturi postea volatici aestus occasionem praebere potest. Ita enim humores nostri comparati sunt, vt lymphatica pars fere oui albumen referat, DE SAVVAGES *de inflammat.* p. 282 PLATNER. *Chirurg.* §. 43. quae nimio calore condensatur et coagulatur, praesertim si humores celerrime moti ad quietem subito redeant.

Hac

Hac ratione generantur nouae obturationes vasculorum, et ipsa fibrosa et membranacea concrementa, veluti talia e proprio et aliorum animalium sanguine eduxit RVYSCHIVS. V. *Thesaur. anatom.* 6. *ass.* I. n. 7. Haec ergo concrementa nouiter sanguini transeunti obicem ponunt, et citatiorem motum producunt. Hinc ipse cordis aliorumque viscerum *polypus*, siue tali ratione, siue a copia gelatinosi et spissioris et magis cohaerentis compactique sanguinis ortus fuerit, aestus volatici caussa esse potest.

§. XVII.

Flatus quomodo quantumque angustare eos possint, in quorum intestinis detinentur, in aprico est. Distensio enim intestinorum laxorum, pendens ab elastico hoc äere, efficit, vt non tantum vasa intestina perreptantia comprimantur, humorumque per ea transitus difficilior iusto reddatur, sed et nouiter appulso sanguini remora iniiciatur. Hinc ope nouae fibrarum intestinalium stricturae vehementius ad maiora vasa reuertitur retentus sanguis, tum ex hac repletione, maior vasorum nisus, maior inde sanguinis et subitanea frictio, et volaticus aestus oritur. Ex magis angustato autem thorace, a conuexo magis, ob tumidum flatibus ventriculum, connexaque intestina, versus pectus diaphragmate, indeque pendente respirationis difficultate, etiam sanguinis per pulmones motus minus liberior exsistit, hinc aucta cordis actio denuo, quae ingrata ex impedimentis orta sensatio, qua fieri potest ratione, remouenda est. Hinc in flatibus vexatis calorem subitaneum cum faciei inflatione, pulsuque irregulari, cum suffocatiuis pathematibus animaduertimus. Hae flatuum

tuum fallaciae, et inde ortae circuli alterationes eo aegrotos deducunt, vt e restagnatione sanguinis ad dorsum, ad pectus, ad caput, credant: *die Blaehungen steigen ihnen in die Brust, zum Kopf, traeten nach den Ohren. cet.* Inde quoque euenisse vero admodum simile est, vt faciei ruborem cum calore ab adscensu vaporum deriuarint olim et medici et aegroti, et adhuc dum, gallico idiomate, adfectum hystericum *vapeurs* nominare consueuerint.

§. XVIII.

Mali intestinorum hospites, *vermes*, in hoc sensibili canali frequenter ingratissimas sensationes excitant. Neque quemquam celeberrimus intestinorum consensus cum reliquis C. H. partibus latet. Sufficiat, ex orto hoc in his sensibilibus partibus stimulo deducere frequentem etiam neruorum vellicationem, quam eorundem noua actio in vasa, et auctus humorum motus, et *nouus calor* excipit. Immo frequens et repentina coloris faciei mutatio huic a vermibus ortae sensationi originem debet, quippe qui variorum malorum, et huius, occultae causae exsistunt, id quod saepius a posteriori experimur: dum ab excreta forte verminosa colluuie pristina pathemata cessare animaduertimus, quae, et apud adultos vtriusque sexus, aliorsum quaerenda fuisse iudicabamus.

§. XIX.

Ex impedito sanguinis per abdominalia viscera transitu, et velociori postea redundantia versus dextrum cordis ventriculum §. 11. 14. 17. vix aliter esse potest, quam vt in venae cauae sacco noua oriatur restagnatio, cum per venam cauam superiorem ad eundem redeuns sanguis hic maiorem iam mo-

lem et resistentiam inueniat, hinc difficulter in dextram cordis auriculam dextrumque ventriculum influere necesse sit. Lacessitur hinc sensibilis cordis auriculaeque caro, et ad varias contractiones ingratas stimulatur. V. b. WALTHERI diss. *de erubescentibus.* Retentus ergo in radicibus venae cauae superioris, V. diss. PRAESID. *citat. de vena caua plena malorum* §. 7. et 14. sanguis ipsa vasa distendit, ad nouam reactionem sollicitat, et nouam frictionem experitur, quae iterum volaticum aestum producit.

§. XX.

Omne ergo quod subitaneum sanguinis, versus superiora praecipue, motum determinare valet, aestum volaticum, in facie inprimis conspicuum, producere poterit. Sic v. g. in repentina corporis pronatione, *im geschwvinden Bucken*, nec non in vehementiori nixu sub *alui difficiliori exoneratione*, et *partus exclusione*, facies cum rubore calet. In *dentitione* infantum *difficili*, ex maiori versus alueolos, quibus occultantur dentes, congestione, non tantum gingiuae ardent, sed etiam vicinae partes repente incalescunt. *Acrium*, *volatilium*, *oleosorum* gustatio et retentio in ore, et titillatio eorundem in naribus molestum faciei calorem inducunt. Hinc qui minus adsueti fumum nicotianae generosioris, quem *canaster* vocant, sugunt, qui spiritum vini aromatisatum, *ros solis*, *aqua vitae*, *aqua carminatiua*, cet. dictum, et *vina* meraciora hauriunt, qui raphanis armoracia, cepis, sinapi, pipere vescuntur, caloribus volaticis subiiciuntur. *Conf.* §. 9.

§. XXI.

In *animi adfectibus*, iis praecipue, in quibus pro re nata et motis per obiecta sensibus, oritur motus a centro ad peripheriam,

pheriam, ex ſubitanea vaſorum repletione obtinet aeſtus volaticus. In *ira*, e g.

ora tument, nigreſcunt ſanguine venae
Lumina Gorgonio ſaeuius igne micant. OVID.

Videmus, inprimis apud *cholericos*, quos ſtrictius ita vocamus, quibus ſubtiliores fortiusque tenſae ſunt ſolidae, et agiliores fluidae partes, omnes tum eo intentos eſſe cum odio motus, vt quodvis internum et externum et ingratum impedimentum remoueatur. Conf. *Cel.* KRVGERI *diaet.* p. 417. In *pudore*, peculiari moeſtitiae metus et iracundiae miſcela, impeditum obſeruamus ſanguinis, ad ſuperiora per arterias congeſti, a capite per venas reditum, quo replente minora vaſa genae rubeſcere et incaleſcere coguntur. V. de HALLER diſſ. *de neruor. in arterias imperio.* Hinc erubeſcentes tales, dum fluctuat animus, expallentes, inconſtanterque loquentes animaduertimus. *Cf.* §. 7. 11. In *amore*, *gaudio*, *admiratione*, quibus ſubito corpus, caput praecipue, incaleſcit, prout aliquid deſideramus cupidi, augetur ſanguinis motus progreſſiuus et inteſtinus, quo vniri cito cum re, quae grata nobis eſt, vel videtur, vel, quantum placeat, declarare, intendimus. cf. §. 11. et PRAESID. *theor. princip. ſenſat. ſequ. motus ſenſat. proportionat.* §. VII. IX. XV. et *Theor. toni.* p. 22.

§. XXII.

Poſt paſtum multos phlogoſes vexant, quibus praeſertim *hypochondriaci* obnoxii ſunt, veluti id ETTMVLLERVS *libr. de malo hypoch.* et *ſcorb.* teſtatur, dum: *Et ventriculi dolores*, inquit: *ſaepius poſt cibos ingeſtos ſe exſerunt, idque pertinaciter, ſubinde vt vix niſi poſt ingeſtorum reuomitionem remittant phlogoſes et aeſtua-*

tiones hypochondriorum, hinc rubor faciei et malarum item calores vagi, modo remittentes, modo adcedentes, vexant aegros: in ſpecie poſt dimidiam a paſtu horam ſubinde elegantes habent malas, qualis rubor etiam interdum vnico vini hauſtulo ſuperuenit. Vario has modo explicare conantur. Nobis non vnicam ſubeſſe cauſam videtur, ſed variam ſymbolum adferre. Aliquid huc auiditas et appetitus et ipſe maxillae per ſuos muſculos motus, et deglutitio velocior facit. Repletus deinde ventriculus, ſurſum diaphragma premendo, pectus anguſtat, et citatiorem ſanguinis motum efficit. §. 17. Refluus ſanguis reſtringitur, cuius inde maior oritur frictio, et ignearum particularum euolutio. §. 8. et 19. Et diſtento ventriculo gaſtrica quoque vaſa comprimuntur, oritur in iisdem reniſus, et ſanguinis perflui maior affrictus. Nouus poſtea adcedens ad ſanguinem chylus, et ipſa alimenta et potulenta in guſtus organo, et ventriculi orificio ſuperiori ſtimulant, et citatiores motus, *et alios adhuc aeſtus* - - - producunt. Ea in ſtatu naturali fere fiunt, moleſtae autem ſunt phlogoſes quando praeterea adſunt in C. H. impedimenta, velociores motus inducentia. §. 13. 14. *Horripilatio* nonnullos poſt paſtum corripiens facile a ſtrictura reliquorum vaſorum et congeſtione liquidorum debitorum verſus ventriculum et inteſtina, quibus digeſtionis negotium facilitetur, deriuanda eſt, qua vero facta hanc, ob neceſſariam iterum diſcuſſionem, aeſtus ſequitur. Miramur autem lapſum nonnullorum et non infimi ſubſellii phyſiologorum et medicorum, qui et inclinationem ad ſomnum, et pigritiam et aeſtum poſt prandium a preſſione arteriae aortae, facta a ventriculi poſtica parte, deducunt. Hi enim vix genuinum ventriculi, praecipue repleti, ſitum conſiderare videntur, cum aorta poſt

arcum

arcum, seu curuaturam minorem ventriculi sita, ex sapientissimo creatoris instituto, minus comprimi inde queat.

§. XXIII.

In *febribus continuis*, praeter eundem calorem continuum, saepiuscule obseruamus eiusdem volaticam auctionem. Ille quidem aestus, in rubicunda facie potissimum conspicuus, qui cum exortus semel est, diutius permanet et magis constans est, quemque neque narium haemorrhagia, neque alia salutaris excretio sequitur, mali ominis esse solet, HIPPOCR. *Prorrhet.* L. I. 48 et delirii vel conuulsionum metuendarum indicium: sicuti flammeus etiam in soporosorum facie color cum sudore in his malignus est. *Praenot. Coac.* 7. Neque vagi calores, aestusque et frigoris frequentes vicissitudines omnino bonum signum praebent; cum vix hoc modo peccans materia debite ad *crisin* praeparetur, quae tum vel incompleta redditur vel differtur, et morbi longitudo significatur. V. HIPPOCR. *aphorism.* L. IV. 40.

§. XXIIII.

Scorbuticorum phlogoses ex ipsa scorbuti indole et caussa proxima explicandae sunt, quae potissimum in eo ponitur, vt sanguis et humorum indoles partim crassa, grumosa, viscidaque, partim corrupta, acris, salsa fit. BOERHAAV *aphor.* 1153. IVNCKER *therap. special.* p. 753. Hinc saepe ob liberioris circulationis remoram, et ob seri lymphaeque et ipsius cruoris salinam corruptionem, indeque obortum stimulum, volatici aestus oriuntur: quae eadem fere, debito simul habito discrimine, est ratio vagi caloris *scabiosorum*, eorum qui praeter ea *gutta rosacea* et *varis*, nec non corruptionibus ab *acri Venere* pendentibus, laborant. Sed cum verus scorbutus minus in terris nostris, aëre et solo puriori gaudentibus, proueniat, et maris accolis magis fit familiaris BOERH. l. c. 1148. *seqq.* cauendum omnino est, ne, vt perperam solet, hypochondriacorum pathemata a caussa scorbutica ineptissime deducantur, haecque in minus felici curatione foedum statuatur asylum. *conf.* §. 14.

§. XXV.

Aliquando euenit, vt aegroti, qui aestus volaticos accusant, *sie seyen so echaufirt*, eundem per ruborem externum vix significent, sed magis palleant, et hoc paradoxon mirentur phaenomenon. Sed aut laxioris magis et phlegmatici habitus hi sunt, aut simul adest versus interna, vt in terrore, vel alium quendam locum *congestio*, quae simul stricturam et pressionem in remotioribus partibus p. *princ. hydraul.* ad eam actuandam exposcit. Hinc dicere eos audimus: *Es schiesset mir auf einmahl ins Creuz, in die Knie, es fällt mir aufs Herz.*

§. XXVI.

Ex dictis facile colligitur, *aestum volaticum* inter morborum *symptomata* referri debere. Hinc quo magis et quo saepius is vrget, eo magis ad caussarum, vnde oritur, §§. *antecedd.* grauitatem concludendum est. Hoc autem merito supposito, non in symptomate solo curando, sed in tollenda symptomatum caussa occupatum medicum esse oportet. Hinc, pro re nata, imminuenda plethora, resoluendus spissior iusto sanguis, expediendum liberum sanguinis iter, reserandi infarctus et obstructiones, remouendi alii stimuli, promouendae se-et excretiones, praecauenda ex abusu calefacientium damna, discutiendi flatus, moderandi animi adfectus, expellendi vermes, conseruanda demum debita et naturalis minimeque molesta fluidorum et solidorum actio et reactio, ea quidem ope, quae in potestate artis medicae sita est, quaeque e fonte diaetetico, pharmaceutico et chirurgico abunde peti potest. Interdum quidem docta plus valet arte malum, at quam multi a morbis eorumque molestis symptomatibus et aestu volatico, quem tantopere accusant, quemque nullis temperantibus plane exstinguendum esse, iniuste dolent, immunes esse possent, si ad rectae rationis dictamen, et solidas vitae regulas, secundum quas est, optime viuere, vitam conponere vellent!

TANTVM.